

Prikrmovanie zveri so zameraním na siláže

Ing. Matúš Rajský, Ing. Peter Petrikovič, PhD., Dr. Miroslav Vodňanský

Vhodnosťou krmív pre jednotlivé druhy poľovnej zveri, čiže optimalizáciou výživy - prikrmovania sa zaoberáme na Ústave výživy zvierat v spolupráci so Stredoeurópskym inštitútom ekológie zveri viaceré roky. V experimentálnych podmienkach sledujeme stráviteľnosť jednotlivých krmív, ich vplyv jednak na kondíciu (rast) jedincov a zároveň na intenzitu škôd, ktoré zver spôsobuje na lesných porastoch. Začiatkom roku 2007 sa nám dostal do rúk príspevok s názvom „Prikrmovanie lesnej zveri kukuričnou silážou“ uverejnený v Slovenskom chove 12/2006. Keďže išlo o veľmi stručný materiál, radi by sme nadviazali na uvedenú problematiku a zároveň sa pokúsime upresniť niektoré uverejnené informácie.

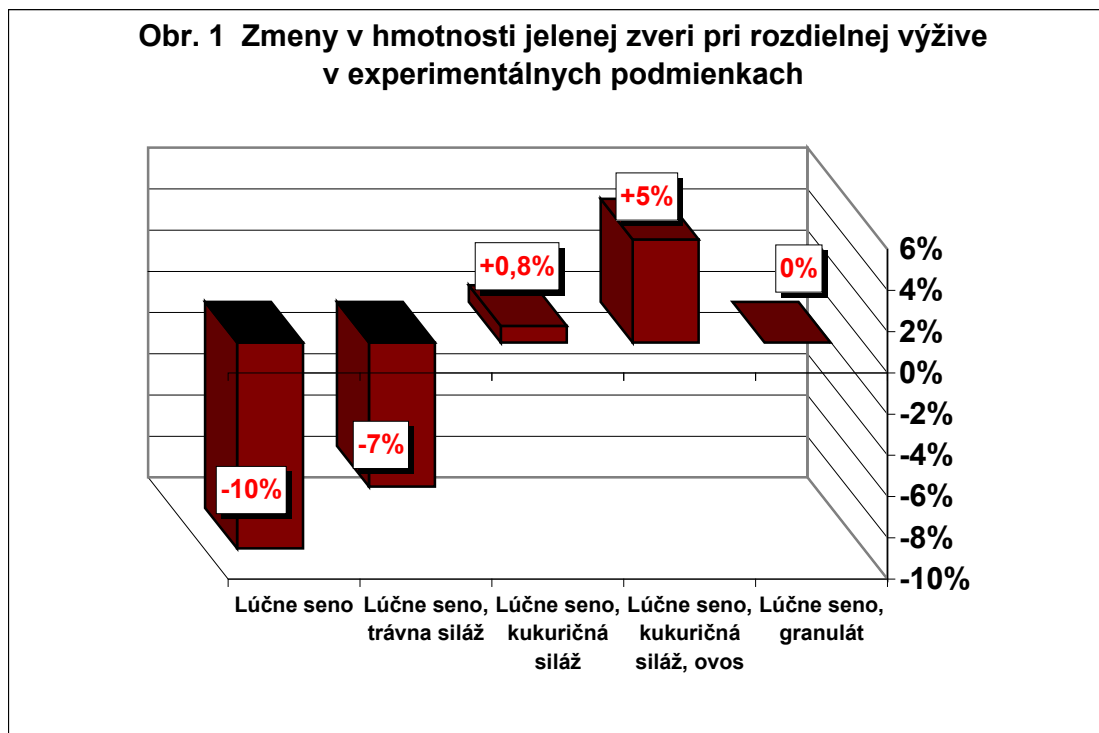
Ak plánujeme použiť siláže v zimnom období pre voľne žijúcu zver, zúži sa nám druhové spektrum prakticky na zver raticovú, a to v našich podmienkach na jeleniu, srnčiu, danieliu, mufloniú a diviačiu zver (pri diviakoch bežne uvažujeme iba o kukuričnej siláži).

Výber krmív má zohľadňovať jednak ich výživnú hodnotu a čo je dôležité chuťovú atraktivitu, keďže vo voľnej prírode má zver možnosť selekcie potravy (uprednostniť chutnejšiu pred menej kvalitnou), čo napr. u hospodárskych zvierat spravidla nie je možné. Významné je to aj z pohľadu škôd, ktoré zver spôsobuje na lesných porastoch. V súčasnej kultúrnej krajine dosahujú stavy raticovej zveri podstatne vyššiu úroveň, ako tomu bolo v minulosti. Dôvodom je aj poľovnícky záujem o vybrané druhy zveri, introdukcia, intenzívne prikrmovanie ako aj pestovanie agrárnych plodín na veľkých výmerách. Preto musia byť zveri predkladané vhodné krmivá, a to v dostatočnom množstve a kvalite. V praxi sa neraz stretávame s nedoceneným významom hygieny krmív. V krmidlách bývajú často predkladané zveri krmivá, ktoré už nie sú vhodné pre konzumáciu domácich zvierat – a týka sa to do veľkej miery práve siláží. Chovateľ hospodárskych zvierat si uvedomuje ich nevhodnosť, a preto ich aj poskytne zadarmo. Názor, že zver si „z toho“ ešte niečo vyberie vedie v skutočnosti k zníženému príjmu uvedeného krmiva, často k poruchám trávenia, ale aj k ďalším zdravotným problémom a dôležitou skutočnosťou je, že zver v dôsledku deficitu kompenzuje vzniknutý hlad do veľkej miery práve zvýšenou konzumáciou lesných drevín.

V rámci prikrmovania je potrebné zohľadniť, že u voľne žijúcich prežívavcov dochádza k periodickým zmenám v tráviacej sústave (zmenšovanie bachorových klkov), čím sa zver prispôsobuje zníženému príjmu potravy v zime. Pre prax to ale v žiadnom prípade neznamená, že v zime nemusí kŕmiť, ale, že napr. v zimnom období zver vyžaduje krmivá s nižšou výživnou hodnotou v porovnaní napr. s prechodným jarným obdobím, keď dochádza k intenzívnemu vývoju plodov u samíc a rastu parožia u samcov. Chybou preto je, ak sa zver prestane prikrmovať práve v závere zimnej sezóny. V tomto období často ešte prirodzená potrava (najmä počas dlhších zím) nie je k dispozícii v dostatočnej miere, čo je opäť negatívne z pohľadu škôd zverou, ako aj nedostatočného pokrytia nutričných potrieb. Spomenúť treba aj význam dodržiavania pravidelnosti predkladania krmív, lebo je opäť nežiaduce, ak zver prichádza k prázdny krmidlám, najmä ak bola zvyknutá predtým na určitý režim. Tým pádom sa v okolí kŕmnych miest zdržuje v primeranom počte a po vzniku hladu dochádza k vyššie už spomenutým nežiadúcim dôsledkom ako aj k negatívnemu vplyvu na kondíciu zveri, ktorej vývoj sme sledovali aj z aspektu rozdielnej výživy (obr. 1).

Jednotlivé druhy prežívavej zveri majú tráviaci aparát prispôsobený na príjem kvantitatívne, ale tiež kvalitatívne odlišnej potravy. Preto napr. z pohľadu obsahu dusíkatých látok

(bielkovín), alebo energie nie je správne pre zver (viaceré živočíšne druhy) aplikovať rovnaký typ krmiva (zloženie krmiva). Napr. srnčia zver si vyberá iba mladé koncové (najvýživnejšie) časti vegetácie, preto vyžaduje krmivá ľahšie stráviteľnejšie s nižším obsahom vlákniny a zároveň bohatšie na dusíkaté látky a energiu v porovnaní so zverou jeleňou, danielou a muflónou. V zimnom období pri nedostatku potravy srnčia zver nemigruje na veľké vzdialenosti ako ostatné druhy, ale je odkázaná na zdroje, ktoré jej poskytuje najbližšie okolie a samozrejme poľovnícky manažment. V prepočte na 1 kg živej hmotnosti má vyššiu spotrebu energie než ostatné druhy raticovej zveri. U srnca s hmotnosťou 20 kg predstavuje základná potreba energie v kľude približne 18 percent energetickej potreby jeleňa s hmotnosťou 200 kg. To znamená, že v prepočte na 1 kg živej hmotnosti má srnčia zver takmer dvojnásobnú základnú energetickú potrebu než jelenia zver. Z praktického hľadiska to napr. znamená - kým v zimnej krmnej dávke uvedených 3 druhov tvorí lúčne seno jednu zo základných zložiek a má byť predkladané v adlibitných množstvách v zastrešených senníkoch, z pohľadu výživy srnčej zveri (nášho najpočetnejšieho prežívavca) je menej významné. Tá vyžaduje lucernové alebo ďatelinové seno (príp. kvalitné ďatelinotrávne) a aj to vyhovuje len za predpokladu, že lístky nie sú vydrobené.

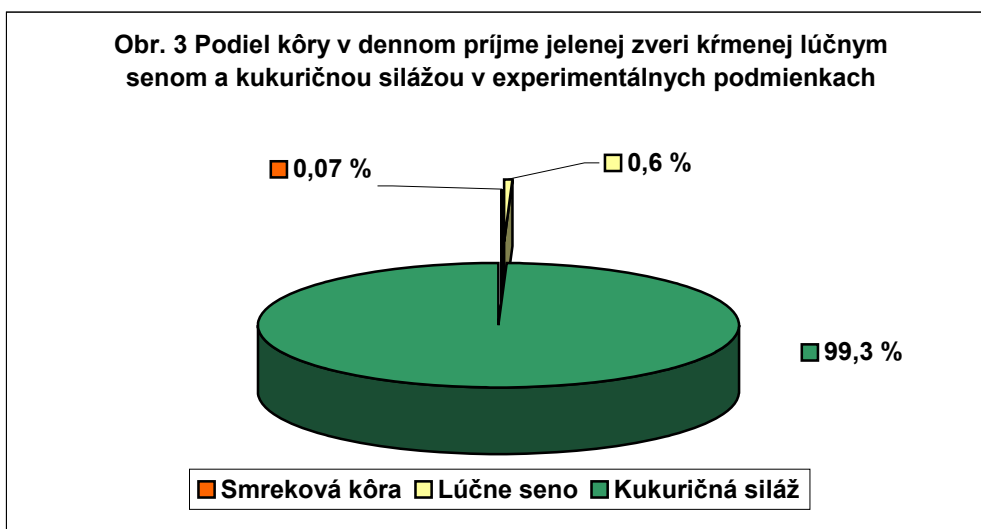
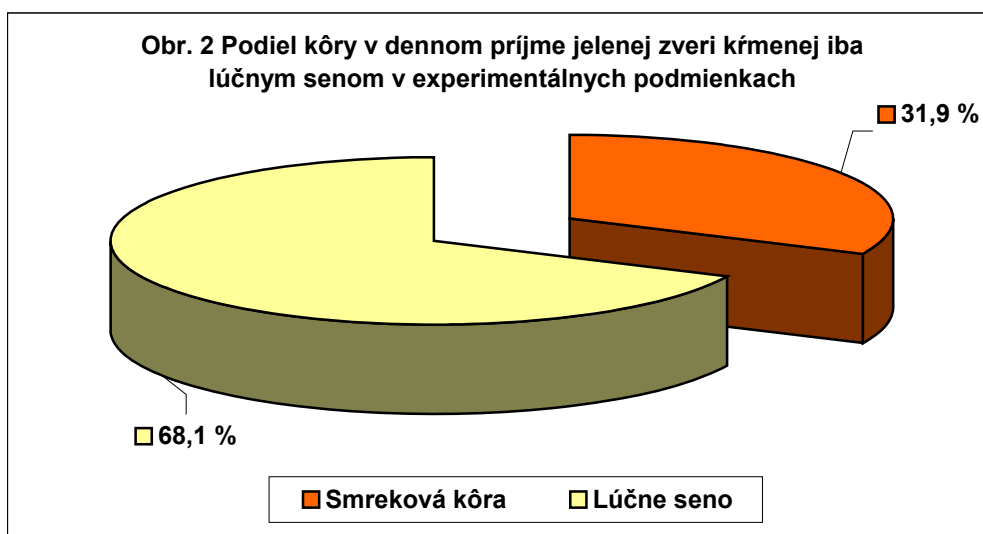
Kvalitné siláže (kukuričné, lucernové, ďatelinotrávne, trávne, príp. hrachové a ďalšie) sa popri chuťovej atraktivnosti vyznačujú dostatočnou výživnou hodnotou na zimné obdobie s vysokým obsahom energie pri vyhovujúcom zastúpení vlákniny. Nevýhodou je však ich nízka trvanlivosť. Preto ich nemožno predkladať na dlhšie obdobie a je nutné dôsledne dbať na ich správne skladovanie (riziko vzniku plesní, mykotoxínov) ako aj správne predkladanie zveri, čiže nie v hromadách na zem, ale na krmné stoly, alebo do väčších krmidiel. Siláže zver uprednostňuje aj z dôvodu vysokého obsahu vody. Denná spotreba vody predstavuje v zime na jedného dospelého jedinca jelenej zveri približne 6-7 litrov (pri krmivách s obsahom sušiny okolo 90 %). Podávaním siláží a ďalších krmív, napr. repy, pokrýva zver značnú časť potreby tekutín a príjem sa potom znižuje na hodnotu 3-4 litre, čiže pokles približne o polovicu. V prípade, ak dôjde k tomu, že zver pociťuje nedostatok vody - pokrýva do značnej miery

túto potrebu práve obhryzom kôry a odhryzom letorastov a terminálov drevín. Pri výbere siláže zohľadňujeme jej výživnú a energetickú hodnotu. Kukuričná siláž obsahuje menší podiel dusíkatých látok (8-10 %), ale je bohatá na energiu a zároveň obsahuje optimálny podiel vlákniny (20-25 %), preto je vhodná na celé zimné obdobie napr. pre jeleniu zver. V prvej polovici zimy podávame ku kukuričnej siláži trávne siláže a v závere zimného a na začiatku jarného obdobia obohatíme krmnu dávku o lucernovo, alebo ďatelinovo trávne siláže, ktoré obsahujú viac dusíkatých látok. Musíme dbať na to, aby kvalita predkladanej siláže bola čo najvyššia. Dĺžka rezanky siláže môže byť jedným z ukazovateľov jej kvality. Pri kukuričnej siláži by mala dosahovať do 1-1,5 cm a pri trávnych a lucernových silážach do 4 cm. Kratšia rezanka urýchľuje priebeh samotného procesu silážovania, zároveň umožní lepšie utlačenie materiálu, a tým odstránenie vzduchu, v dôsledku prítomnosti ktorého dochádza k rozvoju mikroorganizmov znižujúcich kvalitu siláže. Ak sa pri prevoze balikovanej siláže poruší ochranná fólia, je potrebné tento materiál prednostne spotrebovať. Po prístupe vzduchu dochádza k rozkladným procesom - k rastu kvasiniek a plesní (straty živín, produkcia mykotoxínov), ktorých zárodky sa voľne nachádzajú v prostredí. Obzvlášť dôležité je, že dochádza k zníženému príjmu takejto siláže zverou. Podľa našich výsledkov prijímal priemerne 1 jedinec jelenej zveri 6213 g kvalitnej kukuričnej siláže (pritom 2 g kôry) a pri nekvalitnej kukuričnej siláži, ktorá bola dlhšie obdobie vystavená vonkajším klimatickým vplyvom, klesol príjem na 2486 g (- 60 %), pričom zver bola nútená kompenzovať hlad zvýšeným príjmom lúčneho sena a aj obhryz kôry stúpol na 227 g (+ 1880 %).

Krmna dávka pre jeleniu zver by v priebehu zimného obdobia nemala v priemere obsahovať viac ako 11-12 % dusíkatých látok obsiahnutých v sušine (pri srnčej zveri viac). Na začiatku jarného obdobia možno ich obsah, ako sme už spomínali, zvýšiť. Srnčej zveri treba obohatiť kukuričnú siláž jadrovým krmivom (vhodný je ovos) bohatým na ľahko stráviteľné sacharidy. Pri jadrových krmivách (bohatý zdroj energie, resp. dusíkatých látok pri strukovinách) treba zabezpečiť, aby ich zver neprijímala monodiétne a ani vo veľkom množstve (nie viac ako 0,3-0,6 kg na jedinca a deň). Najlepšie je, keď ich primiešavame do iných krmív, ktoré obsahujú dostatočné množstvo hrubej vlákniny, napríklad do siláží. Riziko skrmovania obilia vo veľkom množstve, pri nedostatku objemových krmív, spočíva vo vzniku acidózy (prekyslenia tráviaceho traktu), a podobne je tomu aj pri nadmernom príjme cukrovej a krmnej repy, zemiakov, ovocia, ktoré sú tiež dobrým krmným doplnkom, ale opäť iba v obmedzenom množstve. Aby zver prijímala potrebné živiny vo vyváženom pomere je vhodné, i keď finančne zaťažujúce, použitie granulovaného krmiva. Uplatnenie nachádza pri manažmente srnčej zveri (menšie telesné rozmery, a tým menší príjem krmiva), keďže jeho veľký príjem jeleňou, danielou a mufloňou zverou je spojený s aj s vyššími finančnými nákladmi. Svoje opodstatnenie ale nachádza napr. v prípade zvernicových chovov. Jeho výhody spočívajú v dlhodobej skladovateľnosti a zveri ho možno predkladať vo väčších množstvách, a tým aj na dlhšie obdobie do samospádových krmidiel k voľnému príjmu, lebo pri optimálnom zložení živín, nehrozia tráviace problémy pri nadmernej konzumácii. Zveri ďalej na krmoviskách (miestach s krmnými zariadeniami) predkladáme do soľníkov kamennú soľ a minerálne lízanky. Najmä pri krmných zmesiach sa optimalizuje minerálna výživa dopĺňaným napr. monokalciumpfosfátu (vápnik 16 %, fosfor 22 %), ktorý je zdrojom najmä fosforu a tiež pridaním krmneho vápenca – uhličitanu vápenatého (vápnik 36 %) pre doplnenie vápnika. Množstvo pridaných minerálov závisí od ich obsahu v ostatných komponentoch krmnej dávky. Udržiame pomer vápnika k fosforu v rozpätí Ca : P 2:1 – 1,3:1).

Ako vhodným a zároveň finančne únosným riešením zabezpečenia vyváženej krmnej dávky pre zver sú komplexné siláže (objemové, jadrové krmivá a minerály). Poľovnícke združenie

môže vyrobiť takúto siláž po dohode s poľnohospodárskym podnikom. V súčasnosti overujeme napr. výrobu kukuričnej siláže s prídavkom odpadovej stromovej biomasy v podiele pripadajúcom na sušinu 70 % : 30 %. Použité boli konáriky listnatých a ihličnatých drevín do hrúbky 1 cm (odpad, resp. nevyužitá dendromasa po ťažbe lesného porastu), ktoré zver bežne konzumuje (dub, smrek). Predpokladom je v tomto prípade, že ak zver prijme dendromasu už priamo v potrave - bude ju menej ohrýzať zo živých stromov. Využitie stromovej hmoty sme overili už pri granulovanom krmive, tiež s podielom 30 %, a obhryz kôry v experimentálnych podmienkach klesol až o 90 % v porovnaní so zverou kŕmenou iba lúčnym senom (Rajský a kol., 2006, Hell a kol., 2006). Podobné výsledky pri minimalizovaní škôd zverou sme dosiahli aj pri kŕmení kvalitnou kukuričnou silážou (obr. 2 a 3).

Upozorníme ešte na jednu z chýb, ktoré robí poľovnícka prax – ide o častú zmenu predkladaných krmív v revíri v priebehu zimného obdobia. Problém spočíva v tom, že bachorová mikroflóra prežúvavej zveri sa prispôsobuje určitému krmivu minimálne 14 (až 21) dní. To znamená, že pri častom striedaní krmív (týka sa to aj kvalitných), nedokáže ich organizmus zveri plnohodnotne využiť. Tým dochádza na jednej strane k plytvaniu vynaloženými prostriedkami na krmivá a na strane druhej, zver neuspokojí dostatočne svoje nutričné potreby s následným rizikom vzniku tráviacich porúch.